

DERYA DEMİRLER'İ ANMA TOPLANTISI, 28 OCAK 2008

Duygu Çavdar

Kültür ve Siyaset'te Feminist Yaklaşımlar Dergisi'nin yayın kurulu üyesi Derya Demirler'i, 8 Ocak 2008'de elim bir kaza sonucu kaybedişimizin ardından tanıyanları ve sevenleri, 28 Ocak 2008'de Boğaziçi Üniversitesi Mezunlar Derneği'nde onu anmak için bir araya geldi. Derya ile ilgili anıların paylaşılmasıyla başlayan anma toplantısı, Derya'nın fotoğraflarından derlenen barkovizyon gösterisinin izlenmesiyle son buldu. Gecede Melike Entok, Tuğçe Çuhadaroğlu, İlke Uğur, Eren Keskin, Songül Tuncalı, Arzu Öztürkmen, Dicle Koğacıoğlu, Nükhet Sirman, Binnaz Toprak, Özlem Aslan, Turgut Tarhanlı, Taylan Tosun, Sanem Güner, Volkan Aytar, Etyen Mahçupyan Derya'yı anlatan birer konuşma yaptılar. Yeşim Arat, Ferhunde Özbay, Veysel Eşsiz ve Özsel Bebeli geceye gönderdikleri mesajlarla katıldılar.

Derya,

"Canım, "Kardeşim, "Dostum, "Yol arkadaşım değil; sadece kocaman, ağız dolusu bir "Derya ile başlamak söze... Dile gelmeyen tüm bağlılık, sevgi, samimiyet hallerini barındıran kocaman bir "Derya... Her seferinde olduğu gibi "Deryaaa diye seslenerek fütursuzca yanına gelmek ve olan biten her şeyi heyecanla anlatmaya başlamak.

İki ayda anlatacak ne çok şey birikti... Hepsini önce kendi kendime anlatıyorum, sırf unutmayayım, eksik bir şey kalmasın diye... Şimdi hepsi sıraya girdi, senin dinlemeni bekliyor. Sadece benim de değil, herkesin dilinde bir sürü hikâye, sana anlatılmayı bekleyen. İki aydır olup biteni sana anlatmadan önce biz, sana dair tüm güzel anıları birbirimize anlattık. Hayatının bir yerinde yolu seninle kesişen herkesle ve ailenle 28 Ocak akşamı BÜMED'de (Boğaziçi Üniversitesi Mezunlar Derneği) bir araya geldik ve hep beraber Derya Demirler'i Anıyoruz dedik, sana ait her şey bir araya gelsin istedik. Feminist, dansçı, aktivist, editör, öğrenci, arkadaş, akademisyen Derya'yı anlattık birbirimize ve seni sevgiyle andık.

Bir insanın hayatta ne kadar değerli işlerin altına imza attığı, ne kadar çok seveni olduğu böyle anlarda daha iyi anlaşılıyor ya da zaten bildiklerimiz böyle zamanlarda daha çok canımızı acıtıyor, varlığını daha çok hissettiriyor. İnsan, başka vesilelerle bunları hatırlamak daha güzel olmaz mıydı sorusunu içinden geçirmeden edemiyor.

Ama merak etme, hep ağlamaklı ruh halleriyle geçmedi gece. Senin kararlılığın, mükemmeliyetçiliğin, inatçılığın ve huysuzluğun söz konusu olduğunda gülüşmeler yükseldi salondan. Yani Derya Demirler tüm veçheleriyle o gece karşımızdaydı.

Senin adınla anılan ilk kelime "feminizm olunca, buna yakışır şekilde Feminist Kadın Çevresi'nden Tuğçe Çuhadaroğlu ve İlke Uğur'a verildi ilk söz. Onlara gecenin en zor görevi düşmüştü: Feminist Derya'yı anlatmaya çalışmak. Her ne kadar şu anki ortak noktanız, Feminist Kadın Çevresi üyeliği olsa da onlar söze, kurucuları arasında yer aldığın, Boğaziçi'ndeki öğrencilik yılların boyunca emek verdiğin, mezun olduktan sonraki yıllarda da desteğini esirgemediğin BÜKAK'tan, Boğaziçi Üniversitesi Kadın Araştırmaları Kulübü'nden başladı. Tuğçe'nin cümleleri, BÜKAK'ta uzun yıllara yayılmış çalışmalarının kısa ama anlamlı bir özeti oldu:

BÜKAK, Derya'nın hayatında en çok önem verdiği ve en çok emek harcadığı alanlardan bir tanesiydi, hatta belki de en çoğuydu. Çünkü hayatının merkezine feminizmi yerleştirmiş Derya için feminist kadınlarla birlikte çalışmak, feminist kadınlar yetiştirmek ve bir anlamda "BÜ'de Kadın Gündemi yaratmak birincil ödevdi.

İlke'nin anlattıkları ise senin kararlı ve mükemmeliyetçi tarafını bilenleri pek şaşırtmasa da, herkesin yüzünde bir tebessüm yaratmaya yetti:

Şimdi hepimizin aklından onlarca anı geçiyor. Bazıları kadınlığımıza dair, bazıları feministliğimize dair... Dostluğumuza, arkadaşlığımıza dair... Ama bazıları var ki Derya'nın sadece Derya oluşuna dair anılar. Üç dört yıl önce bir gün, Derya ile beraber BÜKAK dergisi *BÜ'de Kadın Gündemi*'ne son halini veriyoruz. Günlerce uyumamışız, Derya 140 sayfalık dergiyi tek tek okumuş. Ben de düzeltilerini giriyorum, dizgisini yapıyorum. "Oh dedim, "artık bitti, rahatladım, gidip uyuyacağız. Sonra Derya şöyle bir baktı: "hâlâ kelimesini gördü, "hala şeklinde yazılmış. "Hâlâ' böyle yazılmaz, 'â' olması lazım dedi. Sonra derginin devamına baktı. Baktı, hiçbir a'nın şapkası yok. Bunların hepsini "â yapacağız, dedi. Ben de fena acemiyim o zamanlar, "â yapmayı da bilmiyorum. Gittik diğer bilgisayardan "â getirdik. 140 sayfa tek tek bütün a'ları düzelttik. Ben düzeltirken Derya hep yanımda durdu. Ama o benimle birlikte düzeltirken ve beklerken ben bana verdiği güveni, benim kendime güvenmem için verdiği gücü gördüm. Bizlerin üzerinde Derya'nın çok büyük emeği var. Tesellisi olmayacak belki biliyoruz ama onun bize öğrettiklerini başka kadınlarla, başka insanlarla paylaşmak, çalışkan Derya'mızın yüzünü güldürecek diye düşünüyorum.

Feminizminden, aktivizminden bahsederek başlayınca, gecede bir sonraki sözü Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Bürosu'ndan insan hakları aktivisti Avukat Eren Keskin aldı. "Ordunun manevi şahsiyetine hakaret ettiği gerekçesiyle TCK'nın 301. maddesi uyarınca cezalandırılmasına tepki olarak Kadınların Eren Keskin'le Dayanışma Ağı tarafından başlatılan "Kadın ve İnsan Hakları İçin Eren Keskin'le Dayanışmaya kampanyasıyla başlamıştı aranızdaki samimiyet. Konuşmasında, feminizme Feminist Kadın Çevresi (FKÇ) ile aynı pencereden baktığımı dile getirdi. Hem bir FKÇ üyesi hem de kampanyanın yürütücülerinden biri olarak sana duyduğu minnetin altını çizdi:

Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Bürosu olarak Derya'yı yol arkadaşımız olarak gördük hep. Feminist Kadın Çevresi'nin benim için çok büyük bir önemi var. Gerçekten bunu her zaman söylüyorum, kadınlıkla erkek arasındaki ezme ezilme ilişkisine karşı çıkarken aynı zamanda ırkçılığa, şovenizme, kapitalizme ve militarizme karşı çıkıyoruz. Bunu hiç unutmadan mücadele yürütmek gerekiyor. Bu anlamda Feminist Kadın Çevresi benim kendimi çok yakın bulduğum bir çevre. Ve Derya da bu çevrenin bir üyesiydi. Onlara karşı kendimi hep borçlu hissettim. Çünkü aldığım cezalar nedeniyle benim için o kadar çok çalıştılar ki, Derya da bu çok çalışkan insanlardan biriydi. Ölüm mutlaka hiç kimseye yakışmaz ama Derya'ya hiç yakışmadı. Derya bence herkese çok güzel şeyler bıraktı. Bir kez daha ben kendimi hep ona borçlu hissedeceğim. Onu sevgiyle anıyorum.

Feminizm dendiği zaman sana dair anlatılacaklar uzun bir listeye dönüşüyor. *Feminist Yaklaşımlar*, her ne kadar kronolojik olarak bu listenin sonlarına denk düşse de dergiye verdiğin önem ve onu çıkarma, geliştirme yönündeki kararlılığın *Feminist Yaklaşımlar* danışmanlarından Prof. Dr. Nükhet Sirman'ın anlatısında yansımamı buldu:

Feminist Yaklaşımlar bir e-dergi, yani internette dolaşan bir dergi. Özlem, Fahriye, Zeynep ve Derya BÜKAK'ta beraber çalıştıktan, FKÇ'de beraber çalıştıktan sonra e-dergi çıkarmaya karar verdiler. Geldiler benimle konuştular. "Beni bulaştırmayın dedim, "Benim işim başımdan aşkın.

Derya şöyle bir baktı, sonra dedi ki "yaparız hocam Bu "yaparız hocam, benim Derya'yı düşündüğüm zaman aklıma gelen en önemli sözdür. Çünkü ne zaman *Feminist Yaklaşımlar*'ın toplantılarında bir problem çıksa, "bunu nasıl yaparız diye konuşsak Derya'nın acayip bir sükûnetle "olur, olabilir, yapılır, ne olacak demesini hatırlıyorum. Kaygı dendiği zaman, kızgınlık dendiği zaman ben Derya'yı göremiyorum. Benim için Derya, olmaz diye düşündüğüm şeyleri hiçbir problem edinmeden olura çevirebilecek olan bir insandı. Benim aklımda tabii ki o muazzam gülüşü, sırtındaki çilleri ve o sabır ve sükûneti ile kaldı.

Feminist kimliğin, gece boyunca paylaşılan tüm anılara içkindi. Bununla birlikte hayatında feminizmle birlikte yürüyen daha pek çok şey de cümlelere döküldü. Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü'ndeki (BÜFK) dansçılık deneyimini de, şimdi Boğaziçi Gösteri Sanatları Topluluğu'nda (BGST) dans çalışmalarına devam eden Songül Tuncalı'dan dinledik.

Üniversiteye ilk geldiğim yıllarda folklor kulübü çalışmalarını ilanını görerek sadece denemeye karar verdiğim, bir sosyal faaliyet olarak başladığım dans çalışmalarının, benim için bunun çok ötesine geçip hayatımın önemli bir kısmını kaplayacağını tahmin bile edemezdim. Bu çalışmaların ilkinde soyunma odasında tanıştığım o kızıl saçlı kızın da en yakın dostlarımdan biri olacağını. Derya ile 1998'de folklor kulübünde başlayan arkadaşlığımız daha sonra aynı evi paylaşacak kadar ilerledi. Ama bu dostluğa vesile olan kulüpteki dans faaliyeti, 1998-2003 arasında kapsayan dönemde ikimiz için de dünya görüşlerimizin şekillenmesine yardımcı olan, kültür meselelerine araştırmacı, eleştirel bir bakışla yaklaşmamızı sağlayan, feminist duruşlarımızın da temellerini attığımız bir zemin oldu. Hep tartışarak, konuşarak, hep eksiklerimizi bularak, canımızı sıkarak ama her zaman merak içinde geçirdik bu beş yılı. En meraklımız, en heyecanlımız da her zaman Derya'ydı. Dans faaliyetinde icracılıktan daha çok araştırmacılığa eğildi. Alan araştırmalarına katıldı, seminerler hazırladı. Mezun olunca da BÜFK gösterilerinin o yıllarda çok sık tekrarlanan, üzerinde durulan temalarından birini, "göç ettirilme olgusunu dert edindi kendine. Üzerinde yüksek lisans tezini yazdığı bu konuya verdiği emek, Derya'nın araştırdığı meseleye sadece başkasının derdi olarak değil, bu dertleri yüreğinde duyarak yaklaştığının çok güzel bir örneğiydi.

Senin araştırdığın konuya yürekten bağlandığın, sorunları başkalarının sorunu olarak ele almadığın, hepsini yüreğinde hissettiğin yorumuna hangimiz katılmıyoruz ki? Belki de bunları en iyi ifade eden kişilerden biri geceye katılmayan ama senin için yazdığı mektupla bizleri yalnız bırakmayan Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden Prof. Dr. Yeşim Arat oldu:

Derya benim çok sevgili, çok kıymetli bir öğrencimdi. Daha birkaç hafta evvel kendisi için Amerika'daki birçok iyi okula referans mektupları yazmıştım. POLS476 *Gender and Politics in the Middle East* (Ortadoğu'da Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset) dersini, Banu ve Özlem ile birlikte almıştı. O yıl dersin dönem ödevi vardı ve her zamanki gibi seminer dersi ve de *gender* dersi olduğu için devam mecburiyetini çok ciddiye alıyordum. Derya derse aklına estiği zaman gelirdi. Ben de bu kadar önemsemediğim bir derste, bu devamsızlığa kızardım. Ama Derya derse geldiği zaman dersin kalitesi hemen yükselirdi. "Aman Derya derse gelse diye içimden geçirirdim. Konuyu ciddiye aldığı, boğuştuğumuz soruları benimseyip kendi ayakları üstünde düşündüğü belliydi. Nitekim sömestr sonunda Türkiye'deki futbol ve seksizm konusunda çok özgün, bahar kokan bir ödev hazırladı. Keyifle okumuş, yeni bilgiler edinmişim. Ödev aynı zamanda çok da dağınıktı. Kötü yazılmıştı. Onu bir kenara çektim "Bak, bu ödevde potansiyel var, gel şunu toparlayalım dedim. Derya ödevi toparlayacağına söz verdi ve gitti. Ama sözünü unutmadı. Notunu aldıktan çok sonra, ertesi dönem, ödevle bana gelip düzeltmeler için yardım istedi. Beni ne kadar mutlu ettiğini, Derya ile ne kadar iftihar ettiğimi hep hatırlarım. Tamamen notundan bağımsız, verdiği sözü tutup çok ilginç, çok güzel bir yazı hazırladı. Nitekim yazı da sonra okul

dergisinde basıldı. İlgilendiği şeyle kalpten ilgileniyordu, notun, ortalamanın ötesindeydi. Dersi sevdiği için almış, yazıyı sevdiği için yazmış, sonra da yine sözünde durup istediği için düzeltmişti. Karakter sahibi bir kızdı.

Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nden Arzu Öztürkmen de senin yaptığın işe nasıl kalbini verdiğini şu sözlerle dile getirdi:

Derya sözlü tarih dersimde öğrencimdi. Sözlü tarih dersinde sınıf olarak söyleşiler yapıyoruz. Her birimiz bir hayat hikâyesi topluyoruz. Derya bu ders kapsamında transseksüel hareketin öncülerinden Demet Hanım'la bir söyleşi yaptı, yapmak istedi. "Olur mu? diye sordu, "tabii, olur dedim. Bu söyleşiyi yaptı, onun hayat hikâyesini topladı. Kısa bir hayat hikâyesi, çünkü Demet henüz 40'larına yeni yürüyen bir kadın. Ve o kısa hayat hikâyesini yaptıktan sonra dersin özünü çok güzel anlatan ve benim de daha sonraki derslerimde hep referans verdiğim bir şey söyledi: "Hocam dedi, "şimdi ben Demet'le arkadaş oldum. Ben şimdi ne yapacağım? Dedim ki, "sözlü tarih iletişimi tam da böyle bir şey. İletişim kuruyorsun ve senin omuzlarına o hayat hikâyesi yükleniyor. Ve onunla yaşamayı öğreniyoruz. Söyleşi yaptıkça aslında biz de değişiyoruz, dinlediğimiz hayat hikâyeleri ile birlikte. Şimdi bakalım ne olacak? Ben de bilmiyorum Derya dedim. Ve bu ilişki sonra devam etti. Anlatmak istediğim, bütün o iletişimde Derya'nın samimiyeti. Benim de herhalde Derya'da en çok hatırlayacağım şey, kalbini koyarak yaptığı işler.

Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden Prof. Dr. Ferhunde Özbay'ın gönderdiği kısa ama anlamlı mesaj ise aslında herkesin duygularını yansıtmaya yetiyordu:

Yeri doldurulamayacak bir dost ve sosyal bilimciyi bu denli erken ve bu denli boş yere kaybetmenin acısını yaşıyorum.

Hepimizin içini kavuran bu acıya bir nebze ilaç olabilecek şeyse senin çalışmalarını, başarılarını birbirimizin ağzından duymak, daha doğrusu bir kez daha hatırlamaktı. 2004'te Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Yüksek Lisans Programı'na kabul edildiğinde duyduğun mutluluk ve 2007'de *Hukukta Cinsiyet Boşluğunu Doldurmak: Çatışma ve Yerinden Edilmeye Feminist Bir Yaklaşım* ismini verdiği yüksek lisans tezini tamamladığında hedefine ulaşmış olmanın verdiği huzur, Bilgi Üniversitesi'nden Prof. Dr. Turgut Tarhanlı'nın konuşmasıyla tekrar gözlerimizin önünde canlandı:

Biz Bilgi Üniversitesi'nde başvuru evrakını aldıktan sonra mülakat yapıyoruz. Öncelikle hafızamda yer alan görüntü; onun kaygılı, sabırsız, hatta biraz rahatsız, endişeli fakat kendinden emin bir mülakat adayı olarak karşımızda oturduğuydu. Bu bizim dikkatimizi çekmişti çünkü biz böyle bir sonucun doğmasına yol açacak şekilde kesinlikle davranmıyorduk. Öte yandan da onun bu davranışının aslında ileriye dönük önemli bir potansiyelin ifadesi olduğunu düşünüyorduk, ki burada da yanılmadık.

Daha sonra 3 dersimi aldı ve öğrencim oldu. Daha sonra da tez danışmanlığını üstlendim. Derslerde sakin bir öğrenciydi. Hiperaktif bir öğrenci tavrı içinde değildi, kendini çok fazla göstermek çabası içinde değildi. Ama tartışma zemini içerisinde hep doğru yerde konuşurdu. O doğru yerde konuşmaktan geri durduğu dönemlerde de ben onun konuşmasını isterdim çünkü bu gerçekten de dersin, tartışmanın yürütülmesi noktasında önemli bir belirleyicilik kazanırdı. Ortaya koyduğu görüşle aslında o tartışmanın pek çok açıdan görülebilmesine imkân sağlıyordu. Burada tabii ki feminizm, arkadaşlarının burada altını çizdiği gibi önemli bir yer işgal ediyordu.

Çatışma dönemi insan hakları ihlalleri ve özelde yerinden edilme sorununa kadınların tarafından bakan bir yüksek lisans tezi yazıp tüm bu birikimi kâğıt üzerine terk etmek sana yakışmazdı

tabii. Bu yüzden, TSK (Türk Silahlı Kuvvetleri) 2007'nin sonlarında "terörü bitirmek amacıyla Kuzey Irak'a hava ve kar hareketi düzenlemenin telaşına düşmüş, bölgedeki çatışmalar ve can kayıpları artmışken yapılacak en iyi şey bir panel düzenlemek ve herkese savaşın neden olduğu hak ihlallerini yeniden hatırlatmaktı: Savaş Dönemi İnsan Hakları Paneli. Panel hazırlıklarını birlikte yürüttüğün BGST Toplumsal Araştırmalar Birimi'nden Taylan Tosun, senin bir akademisyen adayı olarak konuya yaklaşımını anlattı:

Çok temel olduğunu düşündüğüm, ancak her akademisyenin aynı hassasiyetle yaklaşmadığı iki konu üzerinde hiç tartışmadan anlaştık: Birincisi, Türkiye'de hangi sorun olursa olsun insan hakları ihlal edilmeden çözülmesi gerekiyor. İkincisi ise sadece medyanın bize gösterdiği kurbanlara değil, medyanın bize göstermediği, medyanın kötü diye gösterdiği insanlara da mağdur olarak sahip çıkmamız gerekiyor. Derya'nın muhalif ve feminist olmasından kaynaklanan bu tavra, Türkiye'de giderek daha az rastlıyoruz. Onun yerini, dert edindiği konulardaki çabalarımızı devam ettirerek doldurmaya çalışacağız.

Bu anıların hiçbiri yabancı değildi bana ve salondaki çoğu arkadaşına. Biz bunları birlikte yaşamıştık zaten. Senin nerde, ne yaptığını; hayatında ne yapmak istediğini hep birlikte konuşmuyor muyduk zaten? Ama sana ait her şeyi bir araya getirmek için toplandığımız bu gecenin feminist, dansçı, aktivist, editör, öğrenci, arkadaş, akademisyen ve aklımıza gelmeyen daha pek çok sığara sahip olan Derya'yı anmak ve anlamak için ne kadar önemli olduğunu TESEV'den çalışma arkadaşın Sanem Güner'in cümleleri özetledi:

Ben bugün Derya'ya bakarken onun yaşantısına ilişkin çok net bir şey gördüğümü fark ettim. Derya'nın ne kadar kendine karşı dürüst olduğunu; hepimiz, bin bir parçaya bölündüğü ve içinin kaldırmadığı, kaldıramadığı yüzlerce şeyi yaparken ve yapmak zorunda kalırken Derya'nın kendine kendisi olabileceği bir alan açmaya çalıştığını fark ettim. Ve kendine açtığı alanın içinde her biri birbirini tamamlayan, ama her biri de birbirinden ayrı duran onlarca iş yapmış olduğunu gördüm. Ve bir adım geri atıp uzaktan bakınca Derya'nın hayatının ne kadar bütünlüklü olduğunu anladım. Derya yazarak, dans ederek, kampanyalar yaparak, dergi çıkararak; iş yerinde, üniversitede, arkadaşlarıyla sohbet ederken, 8 Mart'larda bazen yorularak ve o hepimizin çok iyi hatırlayacağı bıkkın suratını yaparak ama her seferinde yeniden devam edecek heyecanı da üreterek ve bularak dünyayı değiştirdi. Derya'da güzel bir dünya isteyenlerin güzelliği var o yüzden. Derya'yı kaybettikten sonra bu güzelliği bulmuş olmak çok buruk ve çok özel.

Anılara noktayı sana ait fotoğraf ve görüntüleri izleyerek koyduk. Önde senin güzel yüzün, arkada ise en sevdiğin şarkılardan *Historia de un Amor*. Gece bittiğinde çoğu gözler nemliydi, ama Derya Demirler'i sessiz sedasız uğurlamak da bize yakışmazdı, arkasında anılacak bu kadar çok şey bırakmışken.